

Recenzja pracy doktorskiej mgr Angeli Stirparo

I significati e le funzioni dei giardini del Decameron di Boccaccio

napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Marii Maślanki-Soro

W obszernej rozprawie doktorskiej *I significati e le funzioni dei giardini del Decameron di Boccaccio* mgr Angela Stirparo przedstawia rezultaty swoich badań nad wdzięczną tematyką – mowa jest bowiem o ogrodach w *Dekameronie*, o ich znaczeniach i funkcjach. Przyjemnie brzmiący tytuł dysertacji zapowiada interesującą lekturę – i tak jest istotnie. Lecz rozprawa pani mgr Stirparo jest czymś dużo więcej niż dobrze i ciekawie napisanym doktoratem – jest istną skarbnicą wiedzy nie tylko o samym arcydziele Boccaccia, lecz także o całej długiej tradycji tematyki ogrodów w pismach średniowiecza, ze szczególnym odniesieniem do *Boskiej Komedii* Dantego. Zebranie tak obszernego materiału wymagało bez wątpienia dużego nakładu pracy i starannie przeprowadzonej kwerendy.

O dziełach największych włoskich autorów napisano już wiele, lecz nigdy nie za wiele – ich twórczość nadal stanowi pasjonujący teren badawczy dla ambitnych i nie obawiających się nowych wyzwań doktorantów. Już zatem sam wybór arcydzieła Boccaccia i problematyki potencjalnie trudnej, złożonej, wymagającej gruntownego, ponownego przebadania najznakomitszych testów wielkiej literatury włoskiej oraz zapoznania się z bogatą tradycją krytyczno-badawczą dotyczącą wielu z tych dzieł pozytywnie wyróżnia Autorkę ocenianej rozprawy doktorskiej.

Bibliografia pracy wygląda imponująco. Wśród tekstów źródłowych wykorzystanych przez Doktorantkę napotykamy, obok dzieł samego Boccaccia i Dantego Alighieri, zarówno teksty klasyków starożytnych (jak Cyserona, Owidiusza, Wergiliusza i in.), humanistów wczesnochrześcijańskich (tj. Kasjodor), doktorów Kościoła (św. Ambroży, św. Izydor z Sewilli, św. Hieronim ze Strydonu), ojców kapadockich (św. Grzegorz z Nyssy) oraz innych autorytetów starożytności i średniowiecza. Nie brakuje tekstów biblijnych, eposów Homera, autorów literatury starofrancuskiej. Można by powiedzieć dużo dobrego również na temat szerokiego wyboru tekstów krytycznych, do których sięgnęła Doktorantka posługująca się swobodnie nie tylko językiem włoskim, ale również angielskim, francuskim i zapewne także łacińskim. Materiał badawczy jest zaiste kompletny i bogaty.

Kolejnym mocnym atutem rozprawy doktorskiej mgr Stirparo jest jej kompozycja i spójność. Praca została podzielona na cztery rozdziały, nie licząc wstępu i konkluzji. Autorkę interesują wyobrażenia ogrodów Boccaccia w podwójnej ramie fabularnej dzieła i nie traktuje ich jedynie jako tła opisywanych wydarzeń, gdyż pełnią one funkcje daleko bardziej złożone. Doktorantka zapowiada zatem, iż nie zamierza ograniczyć się do ich opisu, lecz przede wszystkim wyodrębnić ich znaczenia alegoryczne, odsłaniając tajniki myśli nowelisty i jego niepospolite rozwiązania narracyjne. Wychodząc od ustaleń dokonanych przez wcześniejszych badaczy (tj. Roberto Mercuri i Michelangelo Picone), podejmuje na nowo tematykę wpływów *Boskiej Komedii* w *Dekameronie*, wskazuje też powody takiego wyboru. Zamierza również zinterpretować wizję Edenu wyłaniającą się z lektury *Dekameronu*.

Pierwsze dwa rozdziały rozprawy doktorskiej zarysowują religijne, kulturowe i cywilizacyjne aspekty tematyki ogrodów w pismach średniowiecza, do których Autorka nawiąże także potem, w kolejnych rozdziałach dotyczących już samego badanego przezeń arcydzieła. Pierwszy rozdział *Il giardino medievale* przybliży w skrócie historię postrzegania ogrodu w legendach, sztuce, tekstach Wschodu i Zachodu, a także wyodrębni cechy

charakterystyczne sztuki ogrodniczej wczesnego średniowiecza, mocno podupadłej po upadku imperium rzymskiego, gdy ogród zatracił swoją pierwotną funkcję jako miejsca błogiego wypoczynku, stając się użytecznym terenem produkcji. Autorka opisuje również układ i funkcje klauzurowego ogrodu monastycznego, podkreślając jego znaczenie w życiu duchowym zakonów i zaznaczając, iż człowiekowi średniowiecza ogród jawił się jako Raj na ziemi pełen alegorii i symboli biblijnych (przeanalizowanych wyczerpująco w kilku podrozdziałach).

W drugim rozdziale *La trasformazione del giardino nel basso medioevo* mowa jest o odrodzeniu sztuki ogrodnictwa w XI wieku (przy zachowaniu lub modyfikacji niektórych elementów symboliki ogrodów monastycznych) i o kompozycji “świeckiego” ogrodu przyzamkowego, który staje się strefą codziennego, przyjemnego spędzania czasu. Z biegiem czasu ogrody przekształcają się zatem w obszar, gdzie *profanum* bierze górę nad *sacrum*, pojawia się kontekst miłosno-erotyczny, a także mitologiczno-magiczny (Autorka sięga tu do tekstów literatury starofrancuskiej). W podrozdziale poświęconym *Boskiej Komedii* definiuje z kolei *Paradiso terrestre* jako miejsce *katharsis*, a także inicjacji, skąd Alighieri, oczyszczony z grzechu, zmierzał przed oblicze Stwórcy. Doktorantka podaje kilka możliwości interpretacji funkcji Raju ziemskiego w dziele Dantego, przedstawia też dokładnie jego strukturę. Zaznacza od razu, iż myśl florenckiego poety jest silnie obecna w *Dekameronie* – odnajduje bezpośrednie doń odniesienie już nawet w *Proemio* arcydzieła.

Rozdziały trzeci i czwarty rozprawy poświęcone są bezpośrednio *Dekameronowi* i stanowią analizę opisów ogrodów wyobrażonych przez Boccaccia. Jest to bez wątpienia najbardziej wartościowa część rozprawy, chociaż także pozostałe są bardzo interesujące. W rozdziale trzecim Autorka pokazuje wszechobecność motywu ogrodu w części ramowej *Dekameronu*, klasyfikuje owe ogrody, definiuje ich funkcje – zawierają ukryty przekaz poetycki, są przekaźnikami idei. Włoski nowelista nadal korzysta z modelu biblijnego

(zwłaszcza z Księgi Jeremiasza), gdyż jego ogrody mają być doskonałe i zachwycające jak biblijna Ziemia Obiecana. Nie brak tu odniesień nie tylko do *Biblii* i do Dantego, ale i do Petrarcki, od którego Boccaccio zaczerpnął niektóre motywy, metafory i obrazy. Autorka rozprawy uznaje, iż ogród Boccaccia jest miejscem-symboliem nowej koncepcji poezji, która ma bawić, sprawiać przyjemność, ale i pełnić rolę użyteczną, zgodnie z Horacjaną zasadą *miscere utile dulci*. To fundament nowej i nowoczesnej idei literatury, dalekiej od suchego moralizmu, lecz niepozbawionej wymiaru etyczno-społecznego i rekreacyjnego.

W podrozdziałach III.3.1. oraz III.3.2. Doktorantka pokazuje inspiracje *Boską Komedią* w części ramowej *Dekameronu*, nawiązując do fragmentów *Piekle*, *Czyśćca* i *Raju*. Dostrzega owe inspiracje u Boccaccia na różnych płaszczyznach, poczynając od słów i wyrażen zaczerpniętych bezpośrednio lub zainspirowanych językiem Alighieriego po symbolikę i wartości sławione w *Boskiej*, które powracają w *Dekameronie*; rozpoznaje odniesienia do biografii florenckiego poety dyskretnie wplecione w treść arcydzieła Boccaccia. Narratorzy *Dekameronu*, uciekając z Florencji dotkniętej epidemią, podążają w kierunku miejsca zdumiewająco podobnego do Raju ziemskiego z *Komedii*. Wymiar przestrzenny jest trochę inny, prowadzeni są przez inne siły niż florencki poeta, lecz podobne są symbolika (także liczby), kierunek wędrówki (z dołu ku górze) oraz wygląd idyllicznego miejsca przypominającego Eden Dantego. To tylko mały przykład, gdyż Autorka odnajduje w *Dekameronie* bardzo wiele elementów, także ideologicznych, nawiązujących do treści i przekazu *Boskiej Komedii* – drobiazgowo je analizuje, wskazując podobieństwa i różnice u obu autorów. Uzupełniając rozważania, sięga również do innych dzieł Boccaccia, nie zapominając o przywołaniu odpowiednich fragmentów ewangelicznych i nawiązaniu do tekstów pisarzy starożytności łacińskiej.

W czwartym rozdziale rozprawy Doktorantka bada ogrody w nowelach *Dekameronu*. Są one różnorodne i tajemnicze, przemieszczają się po nich postaci groteskowe, dziwaczne,

niepokojące – tym samym ogrody Boccaccia stają się tłem wydarzeń zabawnych, zaskakujących, a nawet paradoksalnych. W przekonaniu Autorki nowelistę interesuje, a może nawet bawi, odwracanie, parodiowanie motywów, tematów, sytuacji znanych ówczesnym czytelnikom, a zaczerpniętych z tak szanowanych źródeł jak *Biblia* i *Boska Komedia*. Tutaj, w nowelach, idealne wyobrażenie Edenu, o którym była mowa w trzecim rozdziale rozprawy, staje się obiektem parodii, a chwilami nawet drwiny. Pisarzowi nie chodziło jednak wcale o umniejszanie czy odbieranie znaczenia wielkim dziełom – wyjaśnia Doktorantka. Prześmiewczy głos Boccaccia nie jest niczym nowym w tradycji parodii literackiej i ma swoje korzenie w dziełach późnej starożytności. Autor *Dekameronu* zastępuje górnolotną, wzniosłą wizję z poematu Dantego perspektywą przyziemną, materialną, wręcz grubiańską. „Tak jak posługując się alegorią”, pisze Autorka rozprawy, „Dante odczytuje historię i rzeczywistość według kategorii absolutnych (dobro/zło), Boccaccio, poprzez ironię i parodię patrzy na wydarzenia z ziemskiej, realistycznej perspektywy, i interpretuje historię poprzez kategorie relatywne (szczęściarze/pechowcy, spryciarze/głupcy itp.); odczytuje historię pod innym kątem i stawia człowieka i jego życiową drogę w centrum swojego dzieła” (ss. 106-107). Tym samym zamierza pokazać złożoność świata, w którym człowiek, znając zasady i wartości, „nagina” je do swojej sytuacji społeczno-kulturowej i do swojej ludzkiej słabości. Dlatego też w nowelach musi upaść mit czystego, nieziemskiego Edenu, który staje się w *Dekameronie* miejscem „ze świata”, czyli przestrzenią do zaspokajania niskich instynktów i żądz cielesnych, a zatem – rajem, jednakże w wymiarze czysto ludzkim. Nie jest to jedyna funkcja ogrodu w arcydziele Boccaccia – mamy bowiem do czynienia również z takimi nowelami, w których ogród jest sceną wydarzeń tragicznych, komicznych lub tragikomicznych. Jest niemy świadkiem przewrotnych działań polegających na zasadzaniu się na niewinne ofiary, miejscem naigrawania się, szyderstwa, kary, teatrem miłości i śmierci. Może być także, jak czytamy w podrozdziale IV. 4. 1., miejscem zmiany i przemiany, punktem wyjścia w kierunku

dojrzewania, rozwoju ludzkiego i moralnego, a nawet ocalenia. Jest również magiczną przestrzenią dziwów, snów i widzeń; scenerią niewytłumaczalnych zjawisk. Przede wszystkim jednak jest miejscem opowieści i interpretacji literackiej, powiązanych ściśle z koncepcją dzieła, jak ujawnia sam Boccaccio w *Conclusioni*. To przestrzeń wybrana przez pisarza, aby prowadzić swoistą grę narracyjną, nie stroniąc od aluzji, nawiązań do innych autorów i rozważań niekiedy także pozaliterackich. Wszystkie te funkcje Doktorantka odnajduje i starannie analizuje w podrozdziałach rozdziału czwartego, uwypuklając niezmiennie i konsekwentnie inspiracje Boccaccia *Boską Komedią*.

Rozprawa pani mgr Angeli Stirparo jest dobrze skomponowana, doskonale uporządkowana, sprawnie napisana. Wystawia bardzo dobre świadectwo znajomości tematu Autorki. Biorąc pod uwagę wagę podjętego tematu, obszerność przebadanego materiału literackiego, poprawność i nowatorskość analiz, erudycyjny wywód, przekonywującą argumentację, rozbudowaną interpretację symboli, szeroką znajomość tekstów krytycznoliterackich i naukowych, rozprawę należy ocenić wysoko. Spełnia zatem w pełni wymagania stawiane pracom doktorskim, co pozwala mi wnioskować o podjęcie dalszych, niezbędnych działań w postępowaniu doktorskim. A ze względu na wysoki poziom tej ważnej, ciekawej pracy, wnioskuję także o jej wyróżnienie.